
Ronde 6

*Jolien Wouters & Ellen Smits
Centrum voor Taal en Onderwijs
Contact: Jolien.Wouters@kuleuven.be
Ellen.Smits@kuleuven.be*

Vanuit data naar een krachtig leesbeleid

1. Inleiding

Een strategisch taalbeleid is onmisbaar om sterk onderwijs te bieden voor alle leerlingen. Het uitrollen van een effectief en duurzaam taalbeleid vraagt naast kennis van effectieve taalpraktijken ook een dynamische aanpak én de betrokkenheid van het hele schoolteam.

Bij het uitrollen van een taalbeleid kan je niet je hele onderwijs in één keer aanpakken. Met het oog op duurzame veranderingen kies je, als team, best een focus, bijvoorbeeld leesvaardigheid, en formuleer je daarbij heldere en haalbare doelen. Een beginsituatie-analyse, op basis van correcte en relevante data, helpt je om noden op alle niveaus te capteren. Maar daar stopt het belang van het verzamelen en interpreteren van data niet. Ook in de volgende stappen van je taalbeleidsproces is het aangewezen om gegevens op te volgen en op een doelgerichte manier in te zetten.

Tijdens onze sessie op de HSN-conferentie illustreren we dit aan de hand van een authentiek voorbeeld van een Vlaamse school die de begrijpend-leesvaardigheid van zijn leerlingen stevig onder de loep wilde nemen en daarom deelnam aan ‘LeesRadar’, een onderzoeks- en ontwikkelproject rond een digitaal leerlingvolgsysteem voor begrijpend lezen. In deze tekst krijg je in de eerste plaats meer info over het taalbeleidsmodel van het Centrum voor Taal en Onderwijs. Daarna lichten we toe wat het rode tandwiel van het taalbeleidsmodel kan betekenen voor je leesbeleid en welke rol ‘LeesRadar’ daarin kan spelen.

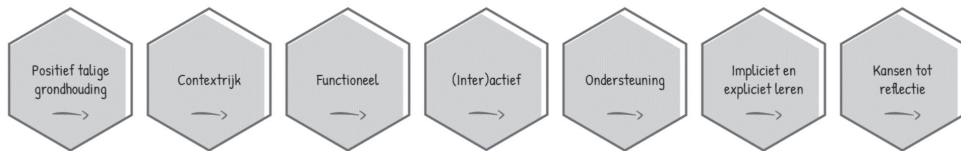
2. Het taalbeleidsmodel

Vertrekkend vanuit belangrijke resultaten uit het doctoraatsonderzoek van Marieke Vanbuel (2020), maar ook gebaseerd op inzichten uit de praktijk en de internationale literatuur, werkte het Centrum voor Taal en Onderwijs (KU Leuven) recent een geactualiseerd model voor een strategisch taalbeleid uit. Het model bestaat uit drie tandwielen die elkaar draaiende houden: ‘effectieve taalpraktijken’, ‘een krachtige leeromgeving voor leraren’ en ‘een dynamisch implementatieproces’. Elk tandwiel bestaat op zijn beurt uit een aantal achterliggende principes, die allemaal nauw met elkaar in verbinding staan.

Figuur 1 – Het taalbeleidsmodel (Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven).

Het eerste en grootste tandwiel is dat van de effectieve taalpraktijken. Het bestaat uit zeven didactische principes voor taalkrchtig onderwijs (Schiepers e.a. 2020) die gebaseerd zijn op wetenschappelijke inzichten uit het veld van de (tweede)taalverwerking. Je kunt ze op de verschillende taalvaardigheden toepassen, maar ook in andere leerdomeinen.

Figuur 2 – Bouwstenen van effectieve taalpraktijken uit het taalbeleidsmodel.

Voor begrijpend lezen betekent dit concreet dat je onderwijs een positief talige grondhouding (1) stimuleert door veel en veilige leeskanen te creëren, het talige repertoire van de leerlingen te omarmen en de lat hoog te leggen voor *alle* leerlingen. Daarnaast is je onderwijs contextrijk (2), functioneel (3) en (inter)actief (4): de leerlingen lezen uitdagende en interessante teksten om allerlei relevante en ook niet-talige doelen te bereiken. Ze worden tijdens die leesopdrachten steeds uitgedaagd om met elkaar en met de leerkracht te discussiëren over de inhoud van de tekst. Als leerkracht verbind je nieuwe woorden en informatie met eerdere opgedane kennis en ervaringen. Daarnaast bied je gerichte ondersteuning (5), onder andere door leerrijke feedback en visuele ondersteuning te geven. Verder zijn er kansen voor reflectie (7) over het leesproces en het al dan niet behalen van de leesdoelen. Ook expliciete instructie (6) krijgt aandacht in taalkrchtig leesonderwijs: de leerkracht geeft expliciet aandacht aan leesstrategieën en maakt ruimte voor betekenisonderhandeling.

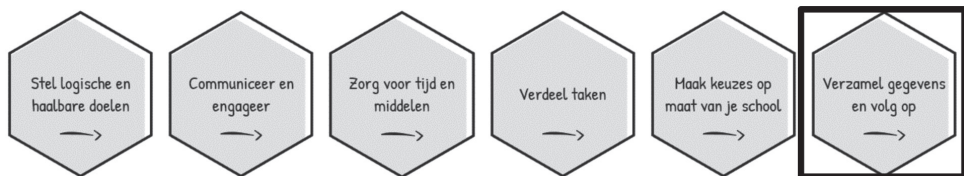
Net als de vijf sleutels voor een krachtige leesdidactiek uit de praktijkgids ‘Sleutels voor effectief begrijpend lezen’ (Gobyn e.a. 2019) – waarmee ze sterke gelijkenissen vertonen – moeten deze principes steeds in combinatie met elkaar gerealiseerd worden. Effectieve taalpraktijken worden best ingebed in een schoolbreed taalbeleid waarin schoolteams een gezamenlijke taalpraktijk uitwerken die toelaat om de taalontwikkeling van de leerlingen gedurende hun hele schoolloopbaan en de hele dag door te stimuleren. Dat brengt ons tot het tweede tandwiel, namelijk het creëren van een sterke ‘samenleercultuur’ op school. Die moet leraren en schoolteams de kans bieden om samen te werken, met elkaar in interactie te gaan, en ideeën en ervaringen uit te wisselen (cf. schooleffectiviteitsonderzoek; Hargreaves & Fullan 2012). Om in deze aspecten, die we ook terugzien in effectieve professionaliseringsinitiatieven zoals beschreven door Merchie e.a. (2015), ondersteund te worden, kunnen schoolteams partnerschappen aangaan en concrete materialen en *tools* raadplegen en inzetten.

Ten slotte is er het derde tandwiel, dat bestaat uit doordachte en dynamische implementatiestrategieën (Viennet & Pont 2017), waarbij onder andere heldere en logische

doelen worden gesteld en de resultaten gemonitord worden. Het wiel representeert het schoolniveau en bevat elementen die scholen helpen om een duurzaam en effectief taalbeleid te bedenken, te realiseren en te implementeren. In het volgende punt krijg je zicht op de verschillende elementen van dit tandwiel en lees je hoe ‘Leesradar’, een digitaal leerlingvolgsysteem, je kan helpen om de begrijpendleesontwikkeling van je leerlingen op te volgen.

3. Focus op leesbeleid

We passen bovenstaand taalbeleidsmodel toe op het leesbeleid van een school. Wil een school van al zijn leerlingen sterke lezers maken, is het belangrijk dat er een doordacht leesbeleid wordt gevoerd. De drie tandwielen spelen daarbij natuurlijk een rol, maar we focussen in eerste instantie op het aan het draaien brengen van het derde tandwiel: het dynamisch implementatieproces. Zoals je kon vaststellen in Figuur 1, fungeert dit onderste tandwiel als basis voor de andere twee. Het ondersteunt het creëren van een krachtige leeromgeving voor lezen en het realiseren van effectieve didactische praktijken om van leerlingen betere begrijpend lezers te maken. Binnen leesbeleid betekent dit onder andere dat het belangrijk is om heldere en logische doelen te stellen en om resultaten over de begrijpend-leesprestaties van leerlingen te monitoren en op te volgen.

Figuur 3 – Bouwstenen van het dynamisch implementatieproces uit het taalbeleidsmodel.

Leraren volgen de begrijpend-leesontwikkeling van leerlingen dagelijks op aan de hand van spontane observaties, interacties, reflecties, enz., maar het ontbreekt hen vaak aan een objectief beeld dat leidt tot meer standaardisatie en tot een mogelijke vergelijking met normen. Een manier om dat te realiseren, is door gebruik te maken van ‘Leesradar’, een nieuw digitaal leerlingvolgsysteem voor begrijpend lezen in de lagere school (Loman & Wouters 2024).

‘Leesradar’ is een onderzoeks- en ontwikkelproject dat werd uitgevoerd door het Centrum voor Taal en Onderwijs, in samenwerking met uitgeverij Plantyn en met financiële ondersteuning van het Vlaams Agentschap voor Innoveren en Ondernemen (VLAIO). Het leerlingvolgsysteem bevat drie componenten die het gestandaardiseerd opvolgen van het begrijpend-leesproces van leerlingen mogelijk maakt:

1. screening-*tools* (gestandaardiseerde toetsen voor een globale beeldvorming);
2. breedbeeld-*tools* (observatie-instrumenten voor verbreding en verdieping van de beeldvorming);
3. feedback voor leraren (resultaten van screening- en breedbeeld-*tools*, en concrete tips om met leerlingen aan de slag te gaan).

De combinatie van de screening- en breedbeeld-*tools* zorgt ervoor dat de leraar aandacht heeft voor en informatie verzamelt over het volledige ‘construct’ van begrijpend lezen. Door middel van de screening-*tools* komt de leraar te weten hoe het staat met het tekstbegrip van de leerling. Aanvullend kan hij met de breedbeeld-*tools* informatie verzamelen over de leesstrategieën, het leesgedrag, de leesmotivatie, de (voor)kennis, de leestechniek en het taal- en woordbegrip van de leerling(en).

Figuur 4 – Construct van begrijpend lezen uit ‘Leesradar’.

Dankzij de gecombineerde en gedetailleerde verzameling van data bevat de data-output van ‘Leesradar’ verschillende kwaliteitskenmerken die het mogelijk maken om de begrijpend-leesvaardigheid van leerlingen op een meer gestandaardiseerde manier op te volgen, en op die manier de tandwielen van leesbeleid effectief te laten draaien. De data-output maakt onder andere analyse mogelijk op het niveau van de leerling, de klas of de school door voldoende, maar geen overbodige details te voorzien. De data-output is daarbij interpreteerbaar door consequent gebruik van kleuren en beelden, en zet de leraar aan tot actie door te motiveren en te inspireren. Tijdens de sessie op de HSN-conferentie zoomen we nog verder in op de kwaliteitskenmerken van een digitaal systeem als ‘Leesradar’.

De kenmerken in het door ons gepresenteerde kader kun je niet alleen toepassen op ‘Leesradar’. Hoe meer kwaliteitskenmerken in een evaluatiesysteem aanwezig zijn, hoe

groter de kans dat een schoolteam de data kan inzetten om het derde tandwiel te doen draaien. Dit tandwiel zet op zijn beurt de andere tandwielen in beweging.

4. Conclusie

Om een sterk leesbeleid te voeren, is het belangrijk dat schoolteams resultaten monitoren. Daarvoor hebben ze data-output nodig die voldoet aan een aantal kwaliteitskenmerken. Scholen die gebruik maken van dergelijke kwaliteitsvolle data, kunnen de tandwielen van het leesbeleid in beweging brengen en/of houden.

Referenties

- Centrum voor Taal en Onderwijs (2021-2024). “Leesradar: een innovatief digitaal leerlingvolgsysteem voor begrijpend lezen in het lager onderwijs”. Online raadpleegbaar op: <https://www.arts.kuleuven.be/cto/onderzoek/onderzoek-evaluatie/sleutel-6-1/Leesradar>.
- Centrum voor Taal en Onderwijs (2024a). “Naar een strategisch taalbeleid”. Online raadpleegbaar op: www.taalbeleid.org.
- Centrum voor Taal en Onderwijs (2024b). “Taalcompetentie toetsen in het basisonderwijs”. Online raadpleegbaar op: <https://www.taalbeleid.be/nl/aan-de-slag/taalcompetentie-toetsen-basisonderwijs>.
- Ellis, R. & N. Shintani (2013). ‘Instructed Second Language Acquisition’. In: R. Ellis & N. Shintani, N. (red.). *Exploring Language Pedagogy through Second Language Acquisition Research*. London: Routledge, p. 5-28.
- Gobyn, S., E. Merchie, E. De Bruyne, F. De Smedt, M. Schiepers, M. Vanbuel, P. Versteden, K. Van den Branden, P. Ghesquière & H. Van Keer (2019). ‘Sleutels voor effectief begrijpend lezen. Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs’. Online raadpleegbaar op: <https://www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek/sleutels-voor-effectief-begrijpend-lezen>.
- Hargreaves, A. & M. Fullan (2012). *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. New York: Teachers College Press.
- Loman, F. & J. Wouters (2024). ‘Meer weten, beter lezen!’. Leuven: Centrum voor Taal en Onderwijs.
- Merchie, E. e.a. (2015). ‘Indicators for the effectiveness of professionalisation initiatives’. Gent: Universiteit Gent.
- Schiepers, M. e.a. (2020). *Volop Taal. Didactiek Nederlands voor de lagere school*. Gent: Owl Press.

- Vanbuel, M., G. Vandommele & K. Van den Branden (2020). 'Helpt talenbeleid taalgrenzen verleggen? Syntheserapport'. Leuven: Steunpunt OnderwijsOnderzoek.
- Viennet, R. & B. Pont (2017). 'Education Policy Implementation: A Literature Review and Proposed Framework'. Paris: OECD Publishing.
-